

Oponentský posudek na habilitační práci

Jakuba Sirovátky

Autonomie a alterita. Kant a fenomenologie.

Jakub Sirovátka si uložil za cíl konfrontovat Kantovu filosofii autonomie lidského rozumu s otázkami po vztahu k tomu, co je mu vnější a nakolik je toto vnější pro jeho existenci či pojmové vymezení nutné. Považuje v tomto smyslu za zajímavé podívat se na poměr této Kantem založené autonomie k tématu intersubjektivit, které nacházíme ve fenomenologii. Často zastávaná konfrontační pozice, z níž často vyplývá, že Kant nemá fenomenologii co nabídnout, protože ta jej hodlá radikálně překonat (začalo to už Husserlovou provokativní výzvou: „K věcem samým!“), se nakonec podle kolegy Sirovátky ukazuje jako příliš jednostranná a Kant bude fenomenologii v mnoha ohledech pozoruhodným způsobem prospěšný.

Sirovátka pečlivou analýzou „teoretické a praktické autonomie“ v myšlení Imanuela Kanta nejprve ukazuje, že vrchním principem autonomie u Kanta je „mravnost“, neboť vůle Já je určena výhradně morálním zákonem. Potom postupuje k fenomenologii, která v tomto duchu chápe autonomii jako responzivní: vždy nějak odpovídá na nároky druhého člověka. Tak se do hry v diskusi o autonomii dostává intersubjektivita, která je ve fenomenologii o to účinnější, že se tu objevuje (na rozdíl od Kanta) zásadně nový prvek, totiž *tělesnost*. Možnosti jejího dalšího uchopení pak stojí u různých variant fenomenologie intersubjektivit: u Husserla, kde hraje tělesnost ještě dost omezenou roli, je vztah k druhému řešen jako analogon vlastní zkušenosti Já, u Heideggera a Merleau-Pontyho, u nichž hraje klíčovou úlohu prvotní tělesná vrženost do světa, je intersubjektivita chápána více méně jako spolubytí s druhým (Mit-sein), a posléze u Sartra a Lévinase, kde se druhý objevuje jako radikálně jiný, čímž s sebou přináší nejen jakousi existenciální pospolitost, ale právě i výzvu k odpovědnosti a tedy mravní impetus.

Jakub Sirovátka pracuje se všemi texty uvedených autorů s velkým pochopením, svědomitě si nejprve určí dosah klíčových pojmů a potom je odpovědně objasňuje a vykládá. Je zřejmé, že zkoumané problematice výborně rozumí, stanoviska interpretovaných autorů umí podat jasně a srozumitelně. Text je členěn přehledně a pro čtenáře je maximálně srozumitelný. Použitá literatura je relevantní, Sirovátka je schopen čerpat z anglických, německých i francouzských originálů.

V textu jsem našel maličkou chybičku, zjevný překlep: na str. 119 v poznámce 90 je mezi Sartrovými díly mylně uveden spis *Bytí a čas*, správně má být *Bytí a nicota*.

K výkladu jednotlivých pozic nemám žádné zásadní připomínky, nevidím v nich žádné pochybení. Přesto bych něco málo ještě rád slyšel potvrzeno nebo rozvedeno v ústní debatě. K ní bych měl tedy několik podnětů.

Začal bych u dvou malých rozporů, které snad pomohou více si ujasnit některé Husserlovy pozice. Na jednom místě (na str. 86) Jakub Sirovátka říká Husserlovými ústy, že „přirozený postoj musím uzávorkovat, abych dokázal nahlédnout, jak je mi svět dán v čistém vědomí“, ale pak zase říká, že Husserl se „návratem k žité skutečnosti snaží překonat novověké rozdvojení na objektivní a subjektivní svět“ (s. 87). Chci zdůraznit, že tato nesrovnalost je spíše důsledek nejasností u samotného Husserla než nepozornost kolegy Sirovátky, totiž věc posunu Husserlova myšlení od rané pozice (snaha o čistou zkušenost a uzávorkování světa) k pozdní, kde už rezonuje Lebenswelt. Potíž je také v tom, že pozdní Husserl hodně modifikuje svou představu transcendentální redukce a skoro všichni jeho žáci ji už nepoužívají. V habilitaci se ale o tomto posunu nemluví. Proto by mě zajímalo, jaký náhled má kolega Sirovátka na tento propletenec pojmů u Husserla v jejich specifické souvislosti: epoché, transcendentální redukce, uzávorkování světa a sestup k přirozenému, žitému světu.

Další drobný rozpor vidím spojený s pojmem „analogický přenos zkušenosti“: nejprve se na s. 92 uvádí, že analogizující chápání neznamená přenos pomocí analogie, ale na str. 94, že cizí je myslitelné jedině jako analogon vlastního. Husserl sám ani zde nemá jednoznačnou terminologii, a interpretace jeho pojetí

intersubjektivita je proto obtížná. Podle mého názoru se ale dají velmi zjednodušeně najít asi čtyři vrstvy – z nichž tři stojí, jak se domnívám, vždy na nějaké formě analogického přenosu. I tady bych navrhl krátké objasnění na toto téma.

Další námět k debatě: sdílím s kolegou Sirovátkou tezi o radikální asymetrii Druhého vůči Já u Lévinase (která ovšem platí i pro druhého ve vztahu ke mně). Kolega tuto vizi jednoznačně odvozuje z fenomenologie. Podle mého názoru tu ale nějak hraje roli také tradice hebrejského myšlení, kterého je Lévinas velkým znalcem a které, jak známo, dává často do konfrontace s myšlením řeckým, a tedy evropským. Pokud jsem něco nepřehlédl, zmínka o této souvislosti v práci chybí. Mohlo by tedy k ní být něco řečeno?

Rád bych ještě připojil jakousi obecnější výzvu, na kterou může kolega Sirovátka případně také reagovat. Souvisí s celkovým smyslem práce a způsobem, jakým pojednává hlavní téma. Jakub Sirovátka s velkým rozhledem a interpretační dovedností doložil zajímavou věc: Kanta a fenomenologii není třeba chápány jako oheň a vodu, jako protikladné pozice. Lze mezi nimi najít zajímavá propojení, která do jisté míry mohou Kanta, tohoto dvě stě let starého myslitele, který je neustále vykládán, opět a překvapivě uvést do hry v tak palčivé otázce, jakou je problém intersubjektivity. Fenomenologie, jak Sirovátka ukazuje, Kanta spíše doplňuje, než překonává, ačkoli to není zrovna na poli fenomenologie běžný pohled. Také díky myšlenkám samotného Kanta se ukazuje, že zásah Druhého autonomii Já neruší, ale vyžaduje a dokonce teprve ustavuje. Právě s přispěním některých kantovských vizí, když rozvíjí vztah racionálního a morálního Já, se lépe dokládá pozoruhodná věc, na které stojí zejména Lévinas: druhý má *konstitutivní* roli pro autonomii Já, ale musí zároveň působit jako *zásadně* Druhý, jako ten, jenž svým naléhavě asymetrickým působením vyvolává u Já nutnost od-povědi, a tedy také onu odpovědnost, jež je základem morálního soužití. Etika není jen soubor smluvených doporučení, jak jednat, ale ustavující podmínka každé subjektivita, vůbec její existence.

To jsou velmi zajímavé závěry, cenné už samy od sebe. Jako čtenář jsem nicméně nabyl dojmu, že si kolega ujasnil některé pozice, provedl zajímavá srovnání, ale že se skoro nabízí, aby jeho práce pokračovala ještě o kus dále.

Pobídka k takové cestě není v tomto ohledu dokladem nějaké neúplnosti předkládané habilitace, ale naopak dosvědčením její smysluplnosti: dovoluji si vnímat ji jako vyzývací mezistupeň k dalším analýzám, už méně teoretickým, chce se říci k jakési funkčnější, pro život praktičtější koncepci, jež by zpřístupnila otázky dalšího typu – řekněme už nejen z metafyzické či morální oblasti, ale z oblasti politické. To by jistě vedlo třeba k našemu Patočkovi, pro nějž hraje v jeho třetím pohybu lidské existence druhý rovněž konstitutivní roli, ostatně jako u Arendtové, s níž je zde, myslím, Patočka docela v souladu. Mnohem více se tu jistě nabízí Bernhard Waldenfels, který, pokud je mi známo, velmi usilovně formuluje otázky, plynoucí z témat Sirovátkovy habilitace, a které se už dotýkají současných naléhavých otázek, vyžadující právě velmi praktické řešení, jako je problém „hranic“, geopolitické i duchovní vymezení Evropy, vztahu k „cizincům“ (což souvisí se střetem kultur), problém násilí, multikulturalismu, tolerance apod.

Rád bych při této příležitosti kolegu Sirovátku vyzval, aby se pokusil o nějakou další vizi, kam by se mohly jeho úvahy dále odvíjet. Pravděpodobně má ve svém výhledu sám kolega už něco nachystáno. Postačí, když si se zmíněného konglomerátu problémů vybere jen to, co sám považuje za zajímavé či naléhavé, netrám na žádném vyčerpávajícím přehledu.

S ohledem na fundovaně provedené analýzy, na rozvržení zajímavých témat a na podněty k dalším úvahám, které z nich plynou, považuji habilitační práci kolegy Sirovátky za naprosto vyhovující, za odpovídající požadavkům, které jsou na texty tohoto typu kladeny, a doporučuji ji tedy k obhajobě.

V Olomouci, 7. 6. 2024

Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta humanitních studií
Středoevropský institut pro filosofii (SIF)
Central-European Institute of Philosophy

Director

Prof. Karel Novotný Ph.D., DSc.

**Posudek ke knize *Autonomie a alterita. Kant a fenomenologie*
Jakuba Sirovátky pro účel habilitačního řízení**

Pan kolega Jakub Sirovátka je renomovaný badatel, autor významných zahraničních publikací v prestižních nakladatelstvích, zejména v oblasti interpretace Kantovy praktické filosofie (Meiner Verlag 2015), ale také v bádáních o filosofii Emmanuela Levinase, kde je mimo jiné autorem první tematické monografie o významném tématu u Levinase, o jeho pojetí tělesnosti (Alber Verlag 2006). Není proto divu, že v knize, kterou předkládá jako habilitační práci, propojuje témata svých dlouhodobých úvah a výzkumů v těchto dvou oblastech. Titul, který pro tento účel volí, nepochybně vystihuje hlavní myšlenkové motivy obou filosofických koncepcí, autonomie, která hraje ústřední roli v teorii alterity, která byla a je výzvou pro myšlení dodnes – a jejího diskursu prezentování zejména filosofové vycházející z fenomenologie E. Husserla a M. Heideggera. Právě tyto dva myslitelé byli, jak známo, pro Levinase celoživotní inspirací, byl jejich studentem, takže kritické vyrovnávání se s východisky jejich myšlení bylo pro Levinase zároveň prací na vlastním myšlenkovém vývoji, který se vůči původní fenomenologické základně díky její detailní a hluboké znalosti o to více a stále zřetelněji a důsledněji distancuje. Což v Sirovátkově knize

vychází velmi dobře najevo díky srovnání s jinými autory formovanými fenomenologií. Distance od fenomenologie, u Levinase vypracovávaná i v rámci „teoretické“ filosofie, pokud bychom ji u něj vůbec ještě takto klasicky mohli oddělovat, ve prospěch myšlení alterity ovšem u něj má motivaci právě v přesvědčení o primátu etiky. I proto je konfrontace a srovnání ústředních motivů autonomie u Kanta a alterity u Levinase legitimní a vysoce relevantní projekt.

Kvalita habilitační práce je nesporná, je založena na velice zasvěceném výkladu Kantovy praktické filosofie, a v mistrovském podání přístupu k druhému jakožto jinému v díle E. Levinase. Stejně zasvěcená a přesná je i četba Ricoeuovy interpretace Kanta, kterou Jakub Sirovátka doplňuje klasický obraz Kantova racionalismu. Autor vždy srozumitelně uvádí do kontextu myšlenky, relevantní pro jeho knihu, přitom prokazuje obdivuhodnou šíři četby současných autorů, nejen těch, kdo jsou úzce spjatí s interpretací Kantovy či Levinasovy filosofie. Kniha tak představuje plnohodnotný habilitační spis, který jednoznačně doporučuji k obhajobě.

[REDACTED] dovolit si i několik kritičtějších poznámek, což [REDACTED] rádí detailní expertízu jednotlivých interpretačních rozhodnutí, ale spis pomůže na práci jako na celek.

Uvedení do problematiky má 10 stránek, a týká se téměř výhradně různých přístupů k jinakosti ve fenomenologii a hermeneutice. Ke vztahu autonomie a jinakosti se tu vlastně autor nevyjadřuje. Má-li být tento vztah tématem knihy, chybí mi tedy formulace problému, který má kniha soustředěně mít na mušce. Nabízí se proto formální výtka,

zda i vlastnímu tělu knihy, které tvoří 50 stránek o Kantovi a 70 stránek o fenomenologii, nechybí užší propojení, koherence ústřední filosofické otázky, kterou by kniha postupně rozvíjela. Třeba tak jako uvnitř druhé části o fenomenologii, která je koncipována jako prezentace několika stanovisek k téže otázce, kulminující 30 stránkami o Levinasovi, což lze považovat za vlastní jádro té části práce, kde je myšlenka alterity nejradikálněji nastolena.

Následující text o Ricoeurově čtení Kantových úvah u zlu dává v celku knihy dobrý smysl. Je to jeden z motivů u Kanta otevírající možnost propojení mezi první a druhou částí práce, které ale - zdá se - není výslovně provedeno. Proto také patrně autor označil tuto část jako exkurz. Čtyřstránkový Závěr pak sice zvažuje tuto možnost, jak ony poněkud disparátní tři části knihu propojit, a to tím, že na Kantových úvahách o zlu a nepochopitelnosti původu mravní povinnosti akcentují motiv fakticity, ale činí tak způsobem, který možná jde přece jen daleko za rámec kantovské filosofie. Klíčem propojení autonomie a alterity je totiž podle tohoto závěrečného textu „Kantův motiv nepochopitelnosti“ fakticity morálního nároku na lidské jednání, a to jakožto „motiv [redacted] něho“.

Zdá se mi, že by Kant čtení onu v posledku nevysvětlitelnou fakticitu mravního závazku dávat k úvaze jako něco člověku „cizího, mimo-řádného“, spíš bych očekával, že pro něj je charakteristikou řádu lidského světa, který nepochybně je s to podle Kanta integrovat vše, včetně fakticity racionálně neodvoditelných skutečností. Zdá se mi proto také, že když autor tyto motivy mezi autonomie u Kanta a jinakostí u Levinase dává do „strukturální“ souvislosti dokonce i s kritickou teorií, s její „dialektikou osvícenství“,

zakrývá tím poněkud uměle a tendenčně rozpor mezi Kantovým osvícenským optimismem a hlubokou nedůvěrou v rozum, kterou po 2. světové válce vyjádřil nejradikálněji právě Adorno, a v jiném kontextu Levinas. Z této perspektivy se jeví konstrukce vztahu Kantovy filosofie a myšlení jinakosti, které jde velmi explicitně proti racionalistické tradici, jejímž je Kant bez veškeré pochybnosti předním protagonistou, jako velmi smělý pokus, který – už formálně či strukturně vzato - nemůže být obhájen jen exkurzem a krátkým Závěrem.

Jinými slovy, propojení částí práce na základě otázky po vztahu autonomie a jinakosti je naprosto legitimní, a o relevanci této otázky není sebemenších pochyb, jen se zdá, že se jí autor věnuje vlastně jen velmi okrajově, ba dodatečně, což vede k dojmu, že by jeho kniha mohla být z odstupu vnímána jako spojení třech samostatných, vzájemně sice souvisejících studií, které jsou samy v sobě vynikající, ale odpovídají každá na poněkud jiné otázky. Při bližším čtení jednotlivých částí a podkapitol samozřejmě čtenář najde úvahy, které ukazují možná spojení, minimálně mezi dvěma hlavními částmi, o Kantovi a o Levinasovi. Mám na mysli velké téma „uznání“, které už u Kanta implicitně funguje

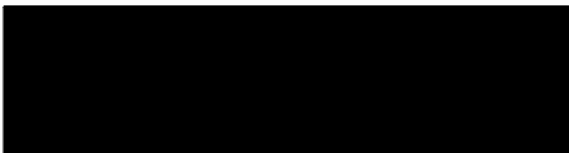
[REDACTED] ale cesta k jinakosti, která u Levinase zůstává

To by byly mé kritické podněty do diskuse pro obhajobu habilitačního spisu, pro kterou jej, jak už jsem zmínil výše, jednoznačně doporučuji, protože bez veškerých pochybností splňuje nároky habilitační řízení.

V Praze dne 30. 8. 2024

prof. Karel Novotný, PhD, DSc.

Prof. Karel Novotný,
M.A., Ph.D., DSc.,

Pátkova 2137/5, CZ-182 00 Praha 8 – Libeň, Czech Republic
www.sif-praha.cz – e-mail: karel.novotny@fhs.cuni.cz

Jakub Sirovátka Autonomie a alterita: Kant a fenomenologie

Práce Jakuba Sirovátky (související se širším projektem) zkoumá vývoj filosofického myšlení od Kanta k fenomenologii se zvláštním zaměřením na autonomii subjektu neboli na vztah vlastního a jiného, který má pro toto téma zásadní význam, pokud má být subjekt určen jako sebeurčující. Proto je v centru zájmu především Kantova praktická filosofie, zdůvodňující autonomii jak v teoretické, tak praktické oblasti, jakkoli nikoli ve všech ohledech (otevřený zde zůstává například původ mravního zákona). Jestliže budeme tuto jistou absenci chápat jako cosi, co odpovídá pojmu autonomie konečného subjektu, pak se odtud otevírá cesta k tomu, co zdůvodnění nutně uniká, ať už jde o zkušenost *alter ego*, se kterou zápasil Husserl a kterou pak radikálně transformuje Emmanuel Levinas, anebo myšlení *události* a *intersubjektivní*, které je důležitým momentem ve fenomenologii po Husserlovi (Merleau-Ponty, Jean-Luc Nancy a Claude Romano). Jestliže Jakub Sirovátka nakonec dospívá k chápání etiky jako „svéprávnosti“, nejde jen o jiný překlad slova „autonomie“: ve své práci totiž opsal sledovaný vývoj a jeho posuny jako spirálu a výsledkem je pak originální výklad problému autonomie ve vztahu k morálnímu chování, který sice navazuje na interpretované autory, ale důrazem na rozměr „kreativity“ vykažuje v etice dimenzi, kterou sice zahlédl již Nietzsche, ale zejména v dnešní době je třeba ji aktualizovat jinak. Což se Jakubu Sirovátce díky jeho suverénní znalosti textů a kontextů podařilo, takže jeho práce je vynikající jak detailním výkladem problémů, tak i záměrem, který si předsevzal a který práce beze zbytku naplňuje.

Nemá smysl práci jakkoli referovat, spíše je třeba zdůraznit její zvláště silná místa jakož i to, v čem a proč je velmi přínosná. Protože Jakub Sirovátka má od počátku na mysli srovnání se současnou fenomenologií resp. „post-fenomenologií“, soustředí se u Kanta na to, co je pro toto srovnání relevantní a z této perspektivy, tj. z takto orientovaného zpětného pohledu, tedy klade u Kanta jinak důrazy. Proto se v popředí ocitají (někdy i opomíjené) motivy, jako je „osoba“, „důstojnost člověka“, vztah autonomie a intersubjektivní či „poctivost“ (ne tak daleko je asi Nietzscheho *Rechtsschaffenheit*) anebo „uznání“. I proto jsou důležitá četná zpřesňující vysvětlení ke Kantovi, neboť na nich pak závisí další argumentace, třeba právě mravního zákona jako „faktu rozumu“ v souvislosti s pojmem „noumenon“ jako mezního pojmu. Viz s. 50: „Svobodu nacházíme v rovině rozumového náhledu, a to jako „noumenon“, tedy jako „věc o sobě“. Poněvadž je Kantova „věc o sobě“ někdy špatně chápána, je důležité zdůraznit, že Kant tímto pojmem nezavádí jakýsi druhý, jiný svět v ontologickém slova smyslu, jako by za smyslově přístupným světem ležel nějaký další, neviditelný svět pravého bytí.“

Chápání autonomie je takto těsněji spjato s lidskou konečností, což umožňuje její detailní vymezení vůči heteronomiím, jakkoli je to obtížné, pokud u Kanta dedukce nejvyššího morálního principu není možná. Ale Jakub Sirovátka podává v této věci jasné vysvětlení: „Kantovo pojetí vědomí základního zákona praktického rozumu, tedy vědomí mravního zákona jako faktu rozumu, chápáno jako odkázanost rozumu na něco, co sám nedokáže garantovat či ze sebe sama odvodit. Není však zcela jednoduché říci, na co je rozum odkázán. Rozum zůstává autonomním, ale jeho autonomie nepředstavuje soběstačnou autarkii, nýbrž odehrává se vždy již i tvář tvář nároku světa a nároku druhých lidí. Mravní zákon nelze ani teoreticky odvodit, ani mi není dán intuitivně“ (s. 68). Stručně řečeno: faktum rozumu je cosi kontrafaktického. Příklad toho, jak poučené autor zachází s texty: Což platí i o kapitole věnované „žlu“ a vztahu symetrie a asymetrie, který již výslovně odkazuje k Levinasovi.

Tedy k přiznané heteronomnímu původu autonomie. Pokud se totiž ve filosofii po Husserlovi pozornost (velmi často, zjevně z potřeby vyrovnat se s deficitem) ke vztahu k Druhému resp. jinému či vůbec cizímu, pak se ovšem chápání autonomie komplikuje (vlastně to platí již od Heideggerovy *Geworfenheit*), což asi nejlépe shrnuje Waldenfeisův

termín „responzivní fenomenologie“ (reagují na to, z čeho vycházím): vždy se něco (někdo) předpokládá, čemu (komu) musím (mám, nemohu než ~ tedy slovník etiky) odpovídat a před čím (před kým) se mám (musím) zodpovídat. Prameny responzivity jsou u Merleau-Pontyho, tím spíše, že je myslitelem intersubjektivní i tělesnosti, z nichž pak (jak velmi precizně dokládá Jakub Sirovátka) překračuje Husserlův popis vztahu k *alter ego* (aprezentace, nikoli aprehenze). Je to velmi dvojznačné: cítil-li Husserl potřebu věnovat se tak důkladně Druhému, neíše nevidět, že z respektu k tomu „fenoménu“, jakkoli nebyl s to překročit imanenci, implikovanou již v tezi intencionality („pro vědomí“). Jakub Sirovátka zde člení: Sartre fenomenologické východisko intencionality radikálně převrací a Levinas se stává do opozici proti celé tradici západní filosofie. Jenže ani zde J. Sirovátka nezjednodušuje: upozorňuje na Sartrovu snahu radikální převrácení vztahu nějak zmírnit, a to právě v souvislosti s morálkou (*Cahiers pour une morale*) - a možná by se zde mohla zmínit i Simone de Beauvoir a její *Pour une morale de ambiguïté* a možná by bylo zajímavé číst touto perspektivou i Sartrovu *Sešity z podivné války*, které obsahují motivy, které nepřešly do *Bytí a nicoty*. V každém případě jde o téma, které přesahuje odtud k Levinasovi: responzivní vztah jako ustavení svobody. Avšak Levinas má zásadní význam v této práci nejen proto, že se dotýká Kanta, ale především proto, že je - svým způsobem - myslitelem subjektivní (a do jisté míry, odhlédnu-li od specifického případu Gilles Deleuze, je tak určitým solitérem v kontinentální filosofii druhé poloviny 20. století).

Etická forma vztahu jako primární implikuje radikálnější kritiku rozumu, než s jakou se můžeme setkat u Kanta, tím spíše, že tělesnost popírá primát vědomí. Ale řeč o „autonomii“ má smysl - pokud se chápe jako etická. Je skvělé, jak výstižně Jakub Sirovátka dokáže - leckdy exaltovaně formulované Levinasovy myšlenky - snést na zem a osvětlit, viz např. na s. 143: „Jsem přesvědčen, že Levinasovu filosofii skutečně musíme číst optikou základní a vlastně velmi jednoduché otázky: Jak vůbec přicházíme na to, že bychom měli něco pro druhého udělat? Co nás nutí k tomu, že někomu na ulici po můžeme nebo že dáme někomu přednost v záležitosti, kde máme své vlastní zájmy? Jak nás vůbec napadne, že existuje něco, čemu říkáme mravnost? Právě vyvstání tohoto mravního nároku se Levinas snažil filosoficky vykákat pomocí fenomenologické metody a zároveň jejího překročení.“ (Zde všude je patrné, že Scheierův pokus o materiální etiku je sice zajímavý, ale obtížně udržitelný.) Neméně výstižné jsou analogie ke Kantovi, který - svým způsobem - myslí Boha jako „vyjevovatele mravnosti“.

V závěru se práce ještě jednou vrací k problému zla, „radikálního zla“: přesvědčivě chápe jako hraniční pojem. Zde bych se však - kvůli sobě samému - rád zeptal, zda Schelling ve svém spise o svobodě interpretuje Kanta nějak v tomto smyslu, zda vlastně něco nepředjímá právě pokud jde o vztah autonomie a heteronomie (a to ještě před definitivní formulací své „pozitivní filosofie“).

Snad jediná poznámka na závěr: bylo by zajímavé do kontextu právě této práce zasadit Jeana-Luca Nancyho: jeho „vystavenost“ vzhledem k jinému má základ v tělesnosti, i on svým pojetím „společenství“ reaguje na nedostatečnost Heideggerova popisu *Mit-sein* a i on se svým způsobem nějak snaží pracovat s „responzivitou“, pokud - implicitě - by bylo možné jeho filosofii „konečného myšlení“ a „singulárního individuálního bytí“ spojit s Waldeifelsovým veledíem, jímž je jeho *Antwortregister*. Jakoby to, co Jakub Sirovátka osvětluje v této práci z druhé strany potvrzovalo obecnější tezi: původní je diference.

Velmi stručně shrnutí: Práce Jakuba Sirovátky je přesvědčivá, a to nejen proto, že spočívá na širí a hloubce znalost obsáhlého spektra literatury, nýbrž - zejména - proto, že autorova argumentace je precizní, její vyústění je vždy pečlivě připravené, promyšlené a podložené. Naprosto nemám pochyb o tom, že jde o vzorový habilitační spis a doporučuji Vědecké radě k projednání a pokračování habilitačního řízení.

Miroslav Petříček
Ústav filosofie a religionistiky FF UK

7. IX. 2024